

Franz von Suppè i njegovi odnosi sa Zadrom i Zadranima – prilog povodom 200. obljetnice rođenja¹

Katica Burić Čenan

Sveučilište u Zadru
Odjel za etnologiju i antropologiju
Trg kneza Višeslava 9
HR – 23 000 Zadar
kburic@unizd.hr

Izvorni znanstveni rad
Primljen: 1. 9. 2020.
Prihvaćen: 30. 9. 2020.
UDK 78.071Suppe, F. von 78(497.581.1Zadar)¹⁸

Sažetak

Prošle, 2019. godine, cijeli je svijet, a ponajviše Beč i Zadar, nizom akcija, koncerata, radionica te znanstvenih istraživanja obilježio 200. obljetnicu rođenja glazbenika Franza von Suppèa (Split, 1819. – Beč, 1895). Slijedom znanstvenih istraživanja, a na temelju ponajprije arhivskoga gradiva, došlo se do niza novih spoznaja o Suppèovu podrijetlu, mladenačkim danima u Zadru, kasnijem odnosu sa Zadrom te djelima koja je poklonio Zadarskoj filharmoniji. Ovaj rad za cilj ima predstaviti te nove spoznaje o skladatelju i njegovim djelima.

Ključne riječi: Franz von Suppè, Zadar, Zadarska filharmonija, Missa Dalmatica, Extremum Juditium

Uvod

Uz Johanna Straussa ml. (Neubau, 1825. – Beč, 1899.) i Karla Millöckera (Beč, 1842. – Baden kraj Beča, 1899.) Franz von Suppè predstavlja klasično razdoblje bečke operete na koju će se osloniti i hrvatski skladatelj Ivan pl. Zajc (Rijeka, 1832. – Zagreb, 1914.) te početkom 20. stoljeća i Franz Lehár (Komoran, 1870. – Bad

1 Ovaj je rad nastao u okviru znanstveno-istraživačkog projekta GIDAL IP-2016-06-2061, pod Hrvatskom zakladom za znanost.

15. studenog 2019. u Zadru je održan okrugli stol pod naslovom *Franz von Suppè – baština kao kulturni potencijal* u organizaciji dvaju odjela Sveučilišta u Zadru: Odjela za etnologiju i antropologiju i Odjela za germanistiku. Okrugli stol održao se u prostoru Austrijske knjižnice „Dr. Alois Mock” koja od svoga svečanog otvorenja 1. srpnja 2013. na dan pristupanja Republike Hrvatske Europskoj uniji djeluje kao platforma za bilateralne (hrvatsko-austrijske) kulturne i znanstvene priredbe u Zadru. Okrugli stol uključivao je teme iz muzikologije, arhivistike i povijesti umjetnosti, a njegov cilj bio je uputiti na razmišljanja o dosadašnjim, ali i novim te inovativnim prezentiranjima kulturne baštine, a u svrhu njezine bolje vidljivosti. Okrugli stol snimala je Hrvatska radiotelevizija, Treći program Hrvatskoga radija za emisiju *Putovi hrvatske glazbe* urednice Ive Lovrec Štefanović.

Ischl, 1948.). Naime, lepršavu i plesnu operetu² popularizirao je francusko-njemački skladatelj Jacques Offenbach (Köln, 1819. – Pariz, 1880.) koji je, potaknut omiljenim plesnim notama (npr. kankan, kvadrilja), razvio operetu koja će uskoro zavladati pariškim pozornicama i ulicama. Ugledavši se na francuskoga kolegu, Suppè je u zreloj dobi i nakon godina skladanja malih glazbeno-scenskih forma, započeo rad na operetama koje će vrlo brzo prihvatiti i Bečani. Uvrstivši u operete popularne bečke plesove (npr. valcer), Suppè je osvojio austrijsku publiku, a svojim remek-djelima *Fatinitza* (1876.), *Boccaccio* (1879.) i *Donna Juanita* (1880.) uskoro i cijeli svijet.

Franz von Suppè rodio se u Splitu 18. travnja 1819. Iako je sva dosadašnja domaća i svjetska literatura pisala o Suppèu i njegovu belgijskom podrijetlu,³ ovogodišnja istraživanja Andreasa Weigela, (Bludenz, 1961.)⁴ koji se nastavio na spoznaje Vladimira Haklika (Zagreb, 1928.),⁵ rezultirala su zanimljivim spoznajama o Suppèovim predcima.⁶ Naime, njegovi otac, djed, pradjed i prapradjed živjeli su

-
- 2 Opereta (talijanski *operetta*: mala opera) kraće je glazbeno-scensko djelo lakšega značaja s govorenim dijalogima, pjesmama i plesom. Kao popularni oblik kazališne zabave opereta je cvjetala u drugoj polovici 19. i prvoj polovici 20. st., privukavši mnoge skladatelje, libretiste, izvoditelje, scenografe i impresarije. Vidi: „Opereta”, Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=45240> (pristupljeno 28. 8. 2020.)
 - 3 Usp. Zdravko BLAŽEKOVIĆ, Nekoliko podataka o vezama Franza von Suppèa s rodnom Dalmacijom, *Arti Musices* 14(2)/1983, Zagreb, 133-144.
 - 4 Germanist i teatrolog dr. sc. Andreas Weigel posljednjih se godina bavi poviješću kazališnoga društva *Theatergesellschaft Löwinger* (1892. – 1925.) te životom Franza von Suppèa (1819. – 1895.). U oba slučaja bila je zanemarena sustavna potraga za biografskim dokumentima pa je dr. Weigel svojim arhivskim istraživanjima uspio ispraviti i dopuniti manjkave podatke o životu te podastrijeti prvi put provjerene biografske podatke. Usp. Andreas WEIGEL, *Franz von Suppè (1819-1895). Mensch. Mythos. Musiker, Ehrenbürger von Gars [Glazbenik, prijatelj ljudi, počasni građanin Garsa]*, Gars 2019.
 - 5 Violinist Vladimir Haklik od 1951. do 1954. bio je član Državnoga simfonijskog orkestra (danas Zagrebačka filharmonija), a od 1954. nastanjen je u Beču gdje se dalje usavršavao kao violinist i violist kod Franza Samohila na *Akademie für Musik und darstellende Kunst*. Nakon sviranja u različitim bečkim orkestrima, od 1956. postao je stalni član orkestra *Wiener Symphoniker* u kojem je svirao 35 godina. Godine 1980. počeo se baviti istraživanjem glazbeno-kulturnih veza između Hrvatske i Austrije te od tada redovito drži popularno-znanstvena predavanja u Beču i Hrvatskoj o hrvatskoj glazbenoj baštini.
 - 6 Najpoznatiji Suppèovi biografi poput Juliusa Kromera (1941.), Otta Schneiderreita (1877., 1982.), Ingrid Scherney (2005.) i Hans-Dietera Rosera (2007.) oslanjali su se na rad Otta Kellera koji je 1905. napisao Suppèovu biografiju oslanjajući se ponajprije na privatne izvore. Naime, Keller je bio suprug Suppèove unuke Else, pa su svi sljedeći biografi Kellerove navode držali meritornima. Usp. Otto KELLER, *Franz Von Suppè, Der Schöpfer Der Deutschen Operette: Biographie*, R. WOpke, 1905. Vladimir Haklik prije nekoliko je godina pronašao novinski članak nekadašnjega uglednog bečkog kroničara Franza Roberta Müllera (1864. – 1933.) koji je uvjerljivo objašnjavao Suppèove korijene (*Grazer Tagblatt*, 7. lipnja 1895.). Slijedeći Müllerova saznanja, Haklik je krenuo tragovima Suppèovih predaka te pronašao arhivske dokaze o njima. Na Haklikov rad nastavio se Andreas Weigel koji je godinu dana bio kustos Suppèova zavičajnog muzeja u Garsu (nekadašnji Suppèov ljetnikovac u blizini Beča). Kao rezultat Weigelova istraživanja nastala je izvanredna monografija. Usp. WEIGEL,

na području od Rijeke, Senja, Karlobaga, Zadra, Makarske i Kotora. Prapradjed Gregor Franz Suppè (umro u Rijeci 1722.) bio je vjenčan s Antonijom Buratelli, a živjeli su u Rijeci. Njihov sin (Suppèov pradjed) Peter Maria vjenčao se s Annom Marijom Vukasović 1753., a živjeli su u Karlobagu sve do 1758. Njihov sin (Suppèov djed) Marcus Johannes Franz Maria Suppè rođen je u Karlobagu 1762., gdje se vjenčao s Magdalenom Demelli. Živjeli su u Senju gdje im se 1796. rodio sin Pietro (Suppèov otac) i potom u Kotoru sve do 1816. godine. Suppèov otac Pietro von Suppè bio je austrijski tajnik i djelovao je u Makarskoj od 1816. Godinu kasnije, 1817. oženio se Bečankom Katharinom Jandovsky. U Makarskoj im se rodio sin Francesco (1817.) koji je umro nakon samo dva mjeseca. Već u travnju 1819. rodio im se drugi sin (najvjerojatnije na moru pored Splita) kojega su također nazvali Francesco, a kojega je krstio splitski svećenik Pavao Klement (Kačić) Miošić (Brist, 1784. – Split, 1837.)⁷ navodeći u Matičnoj knjizi rođenih: „Francesco Ezechiele Ermenegildo figlio di Pietro Suppe e di Catterina Landovschy una legg(iti) ma Consorte (...)”.⁸ Pet mjeseci nakon Francescova rođenja, u rujnu 1819., obitelj Suppè preselila se u Zadar jer je Pietro dobio premještaj i to kao vladin savjetnik.⁹

**Dall' i. r. Capitanato circolare
Zara li 7 gennaro 1835.
L' i. r. effettivo consigliere di Governo,
Capitano Circolare
NAVERSCHNIGG.
L' i. r. Segret. de Suppè.**

1. Navod o Pietru Suppèu u zadarskim novinama *Gazzeta di Zara*¹⁰

2019. Još krajem 19. stoljeća jednu od prvih Suppèovih biografija napisao je Zadranin Giuseppe Sabalich st., a nekoliko godina kasnije niz članaka o njemu napisao je Sabalichev istoimeni sin. Usp. Giuseppe SABALICH, Francesco Suppè e l'operetta, *Cronaca dalmatica di lettere, scienze ed arti* (dalje: *Cronaca dalmatica*), 1, Zadar 1888., 8.; Giuseppe SABALICH, L'Operetta di Suppè, *Cronaca dalmatica*, 1/1888, 10; Giuseppe SABALICH, Suppè e la critica, *Cronaca dalmatica*, 1/1888, 11-12.

7 Pavao Miošić Kačić (Paul Clemens Miössich) bio je svećenik, kasnije i splitski te makarski biskup. Bio je profesor pokrajinskoga hrvatskog sjemeništa Zmajević u Zadru od 1822. do 1823. i predavao je crkveno pravo, pastoralnu teologiju, katekizam i metodiku, a potom je bio profesor i kateheta liceja od 1824. do 1830. godine. Za boravka u Zadru bio je jedan od sastavljača prve hrvatske gramatike 1820. godine. Više u: Pavao JEROLIMOV, Pavao Miošić Kačić, *Zadarski list*, 14. studenoga 2008. Dostupno na: <https://www.zadarskilist.hr/clanci/14112008/pavao-miosic-kacic>

8 BLAŽEKOVIĆ 1983, 134. Prema: Matična knjiga rođenih župe sv. Duje u Splitu, 19. travnja 1819.

9 Pietro Suppè nerijetko je spominjan u zadarskim novinama jer je bio vladin službenik. Upravo taj podatak poslužio je kao glavni dokaz o pravilnom načinu pisanja njihova prezimena, ali i činjenica da se u talijanskom jeziku koristi isti akcent. Dosadašnja literatura akcent je uglavnom pisala na krivi način, možda i zbog toga što se i sam Franz von Suppè nerijetko potpisivao na oba načina.

10 Usp. *Gazzeta di Zara*, 7. siječnja 1835.

Suppèovo odrastanje u Zadru

Obitelj Suppè nastanila se u Zadru u jednoj od najuglednijih gradskih ulica, *Calle Larga al Civico* (k. br. 392, č. 659).¹¹ Zadar je tada kao glavni grad Kraljevine Dalmacije brojio oko 5000 stanovnika. Budući da je bio dijelom golemoga austrijskog carstva, nije bilo neobično da su u njemu obitavali mnogi stranci iz njegovih različitih dijelova, o čemu svjedoče i neki putopisci koji su se kraće ili dulje u njemu zadržavali, ali i klub *Casino* u kojemu su se okupljali lokalni intelektualci te svi učeni stranci.¹² Etnička, jezična i kulturna raznolikost možda se najbolje očitovala u glazbenom životu grada. Naime, u Zadru je, osim Gradske glazbe (*Banda Musicale del Comune*, kasnije *Musica Cittadina*), djelovao i orkestar Vojne glazbe (*Banda militare*) koji je bio satkan uglavnom od stranih glazbenika.¹³ Prilikom svake svečanosti, blagdanske¹⁴ ili svjetovne,¹⁵ gradske bi ulice postale živa pozornica: u katedrali je služena svečana misa, siromašnima se dijelio novac i kruh, a lokalni bi skladatelji skladali prigodne mise, motete i kantate.¹⁶ Gradska i Vojna glazba svirale bi ulicama grada, a navečer bi u kazalištu bio organiziran svečani koncert (*accademia*) te predstava ili ples.

Dolično glavnome gradu pokrajine Zadar je u prvoj polovini 19. stoljeća već bio na glasu kao dalmatinsko operno središte.¹⁷ Od kraja 18. stoljeća mnogobrojne talijanske operne skupine nastupale su na zadarskoj pozornici, a operne arije onovremenih talijanskih skladatelja (ponajprije G. Rossinija, G. Donizzetija) pjevušile su se na zadarskim ulicama. U sklopu kazališta (*Nobile teatro*), ali i katedrale sv. Stošije, djelovali su orkestri, zborovi i dirigenti koji su privlačili sve više publike. Zadar je imao i vrijedne skladatelje poput dugogodišnjega katedralnoga *maestro di cappella* Jerolima

11 Taj podatak preuzet je iz Matične knjige umrlih gdje se navodi da je Pietro Suppè umro 22. siječnja 1835. Državni arhiv u Zadru, HR-DAZD-378 Zbirka matičnih knjiga (1565. – 1949.), Matična knjiga umrlih sv. Stošije 1835. – 1836., inv. br. 1518.

12 *Società del Casino in Zara* osnovano je u prvoj polovici 19. stoljeća kao jedno od prvih kulturno-promicateljskih i zabavnih društava u Dalmaciji. Osnovano je 1833., a trajalo je do 1887. *Casino* je bio klub, mjesto za kulturno uzdizanje, prvenstveno plemstva. Usp: Katica BURIĆ ČENAN, *Dokumentalistički pristup i obrada informacija o glazbenom životu grada Zadra od 1860. do Prvoga svjetskog rata*, doktorska disertacija, Zadar 2016., 163-164.

13 Vojna glazba postojala je u Zadru već od 1806. kada je potpadala pod ministarstvo vojske. Ovi su glazbenici redovito surađivali s onima lokalnima popunjavajući kazališni i katedralni orkestar, a njihova glavna dužnost bila je svirati u ophodima gradom prilikom različitih svečanosti. Vidi: BURIĆ ČENAN 2016. Vidi i: BLAŽEKović, *Glazbena kultura Zadra u prvoj polovici 19. stoljeća*, *Dalmacija u narodnom preporodu 1835. – 1848.* (ur. Nikola IVANIŠIN), Zadar 1987., 564, 567.

14 Npr. blagdan sv. Stošije, Cvjetnica, Veliki tjedan, Božić, Vela Gospa i dr.

15 Npr. rođendan cara Franje II. (12. veljače) i Ferdinanda I. (19. travnja).

16 Nažalost, od kantata G. Cigale i A. Stermicha danas su sačuvana samo libreta.

17 Prvo zadarsko operno kazalište *Nobile teatro* sagrađeno je 1784. Vidi: Katica BURIĆ, *Glazbeni život Zadra u 18. i prvoj polovici 19. stoljeća u Zadru*, Zadar 2010., 64-69.

(Girolama) Alesanija (Zadar, 1776. – Zadar, 1823.)¹⁸ te Talijana Giovanija Cigalu (Bergamo, 1805. – Zadar, 1857.)¹⁹ koji je djelovao i u katedrali i u kazalištu, a koji su stvarali vrijedan glazbeni opus koji je odzvanjao duž cijele dalmatinske obale.²⁰

Suppèovi su živjeli u centru grada u blizini mnogih uglednih zadarskih obitelji, poput obitelji Salghetti-Drioli koja se bavila unosnim poslom proizvodnje i izvoza likera.²¹ Zapravo, jedan od Suppèovih prvih „uličnih” prijatelja bio je nešto mlađi Giovanni Salghetti-Drioli (Zadar, 1814. – Zadar, 1868.)²² koji će kasnije također postati ugledni glazbenik,²³ a kojemu je Suppèov otac Pietro bio krsni kum. Među ranim prijateljima bio je i Giuseppe Sabalich st. s kojim je pohađao pučku školu i nakon toga klasičnu gimnaziju, a koji će postati ugledni zadarski kroničar i književnik.²⁴ Okružen čestim zvukovima opernih arija iz obližnjega kazališta Nobile teatro, ali i uzvišenih nota nedaleke katedrale sv. Stošije, mladi je Suppè očito zarana dobio želju biti dijelom glazbenoga svijeta. Zapravo, Suppèov otac Pietro gajio je ljubav prema glazbi, pogotovo operama, te je nerijetko vodio sina na operne predstave. Jedan izvor navodi da je mladi Suppè gotovo religiozno slušao Rossinijeve melodije te da je arije iz *Semiramide* čuo preko četrdeset puta.²⁵ Uskoro je Suppè

18 Jerolim Alesani bio je jedan od najznačajnijih osoba u glazbenom životu Zadra u prvoj polovini 19. stoljeća. Glazbenu je naobrazbu stekao u Veneciji, a vrativši se u Zadar, postaje kanonik i *maestro di cappella* u zadarskoj katedrali. Iza sebe ostavio je bogat glazbeni opus. Vidi: BURIĆ 2010, 42.

19 Talijan Giovanni Cigala tridesetogodišnjim je djelovanjem u Zadru znatno obilježio glazbeni život toga grada. Danas je poznato 28 Cigalinih djela koja su pohranjena u pet hrvatskih arhiva (Zadar, Dubrovnik, Korčula, Hvar), a koja su uglavnom crkvene provenijencije. Ali, Cigala je autor i nekoliko svjetovnih kantata skladanih prigodom careva rođendana, a čija se libreta nalaze u zadarskoj Znanstvenoj knjižnici, te jedne opere pod naslovom *Cecilia di Baone* ili *La marca trevigiana al finire del medio evo*. Vidi: Giuseppe SABALICH, *Cronistoria aneddotica del Nobile teatro di Zara (1781–1881)*, Rijeka, Zadar 1904. (– 1922.), 129. Vidi i: BURIĆ 2010, 50.

20 U arhivima Splita, Šibenika, Korčule, Krka i dr. nalazimo djela zadarskih glazbenika.

21 Obitelj skladatelja Giovannija Salghetti-Driollija bila je među najimućnijima u gradu. Tvornicu likera osnovali su u Zadru davne 1768.

22 Giovanni Salghetti-Drioli jedan je od najreprezentativnijih figura umjetničkoga, intelektualnog i političkog svijeta sredinom 19. stoljeća u Zadru. Bio je vrstan glazbenik, autor nekoliko izvrsnih solo pjesama, koje su redom tiskane u Milanu, te zbornskih skladbi čije je stihove napisao ugledni Niccolò Tommaseo. Salghetti-Drioli je i autor prvih kritičkih napisa na hrvatskome tlu. Vidi: Katica BURIĆ ČENAN, *Zadarski skladatelj Giovanni Salghetti-Drioli u vrtlogu kulturno-društvenih zbivanja sredinom 19. stoljeća*, 14. *Međunarodni i interdisciplinarni simpozij hrvatskog muzikološkog društva „Glazba, umjetnosti i politika: revolucije i restauracije u Europi i Hrvatskoj 1815.-1860.”*, Zagreb, 15. listopada 2019. predavanje.

23 Lorenzo BENEVENIA, Giovanni Salghetti-Drioli, *Rivista Dalmatica*, Zadar 1904., 1936.

24 Giuseppe Sabalich stariji bio je pjesnik i kazališni feljtonist te otac mnogo poznatijeg Giuseppea Sabalicha mlađega, književnika, povjesničara i kroničara te autora monumentalne kazališne monografije *Cronistoria aneddotica del Nobile teatro di Zara (1781–1881)*. Katica BURIĆ ČENAN, *Franz von Suppè i Zadar, Okrugli stol Franz von Suppè – baština kao kulturni potencijal*. Zadar: Sveučilište u Zadru, 15. studenog 2019., predavanje.

25 Spiridione COSTRA, *Suppe Dalmata*, *Il Dalmata*, 25/31, 19. travnja 1890.

dobio i prvoga glazbenog učitelja. Bio je to kapelnik zadarske Vojne glazbe (garnizona baruna Gepperta) Giuseppe Ferrari koji ga je podučavao svirati flautu. Mnogi izvori, također, navode da Suppèov otac nije odobravao bavljenje glazbom te da mu je jednom zgodom razbio flautu.²⁶ Ipak, čini se da roditeljske potpore u tomu nije nedostajalo jer na Suppèovu portretu iz mladenačkih dana, zadarskoga slikara Vincenza Poireta (Trst, oko 1813. – Torino, 1868.),²⁷ Suppè u ruci drži partituru čime se jasno naglašava njegova rana umjetnička (glazbena) opredijeljenost.

2. Portret petnaestogodišnjeg Franza von Suppèa naslikao je zadarski slikar Vincenzo Poiret.²⁸

26 Postoji zgoda o mladom Suppèu kojemu je otac poderao partituru prve skladbe za flautu, a koju mnogi autori ponavljaju. (Blažeković, Sabalich i dr.) I Josip Barač u članku iz 1934. piše da je prilikom očeva rođendana devetogodišnji Suppè skladao i izveo skladbu za solo flautu. Prema Baraču: „(...) to nije bilo po čudi njegovom ocu koji mu (...) pograbi i razlupa flautu, a muzičku kompoziciju podere u komadiće.” Usp. Josip BARAČ, Splitski kompozitor Fr. Suppè, *Nova doba*, 25. prosinca 1934., 15. Austrijanac Andreas Weigel smatra da je ovu priču prepričavao sam Suppè koji je, prema Weigelovom mišljenju, volio nadodavati (izmišljati) zanimljive informacije o vlastitom djetinjstvu. Usp. Andreas WEIGEL, On Franz von Suppè's ancestors and his early years at Zadar, Okrugli stol *Franz von Suppè – baština kao kulturni potencijal*, Zadar: Sveučilište u Zadru, 15. studenog 2020., predavanje.

27 Akademski slikar Vincenzo Poiret djetinjstvo je proveo u Zadru te sa sigurnošću možemo pretpostaviti da je poznao Suppèa. Slikarstvo je završio u Veneciji. Za boravka u Dalmaciji slikao je dalmatinska sela i narodne nošnje, a zadarski tiskari braća Petar i Napoleon Battara tiskali su 1840. njegove crteže i akvarele u albumu *Album pittoresco della Dalmazia*. Jedan primjerak ovoga albuma čuva se u Znanstvenoj knjižnici u Zadru. Poiret je diljem Dalmacije slikao i lokalno plemstvo te činovnike, a velik broj njegovih radova čuva se u Trstu i Beču. Usp: Cvito FISKOVIĆ, Slikar Vicko Poiret [Le peintre Vincenzo Poiret], *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 11(1)/1959, Split.

28 Slika je objavljena u: WEIGEL 2020. Prvi put objavio ju je Suppèov biograf Keller. Usp: KELLER 1905. Usp. i: Thieme ULRICH - Becker FELIX, *Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler XXVII*, Leipzig 1933.

Suppè je nastavio svirati flautu i kasnije u Beču, a njegova prva flauta iz zadarskih dana i danas se čuva u bečkom gradskom muzeju (Wien Museum).²⁹ Osim toga, iz historiografskih izvora iščitavamo da je talentirani dječak mnogo vremena provodio u vojarni te je, osim flaute, naučio svirati i klarinet, obou i fagot.³⁰ Osim Ferrarija gotovo svi izvori navode i Giovannija Cigalu kao Suppèova glazbenog učitelja, a koji je, kao *maestro di cappella* zadarske katedrale, dozvoljavao sedmogodišnjem Suppèu pjevanje u zboru. Cigala je, naime, došao u Zadar kao dvadesetogodišnjak te se, oženivši Zadranku, vrlo brzo uklopio u glazbeni život toga grada. Već od 1827. pa do 1857. bio je čembalist i voditelj kazališnoga zbora, a tek od 1836. preuzeo je ulogu *maestro di cappella* zadarske katedrale. Međutim, Cigala je redovito davao i privatnu poduku pa je moguće da je mladi Suppè zaista bio njegov učenik. Uz to, u to je vrijeme *maestro di cappella* bio ugledni glazbenik Zadranin Antonio de Licini (Zadar, ? – Zadar, 1836.)³¹ pa bi se moglo pretpostaviti da je Cigala pomagao starijem Liciniju u vođenju katedralne kapele. Prepoznavši izniman talent sedmogodišnjega dječaka, moguće je da ga je Cigala (Licini ili tko od katedralnih pjevača) dovodio među gromke muške glasove katedralnoga zbora.

3. Suppèovi instrumenti, flauta i klarinet iz „zadarskih” dana danas se čuvaju u bečkome muzeju.³²

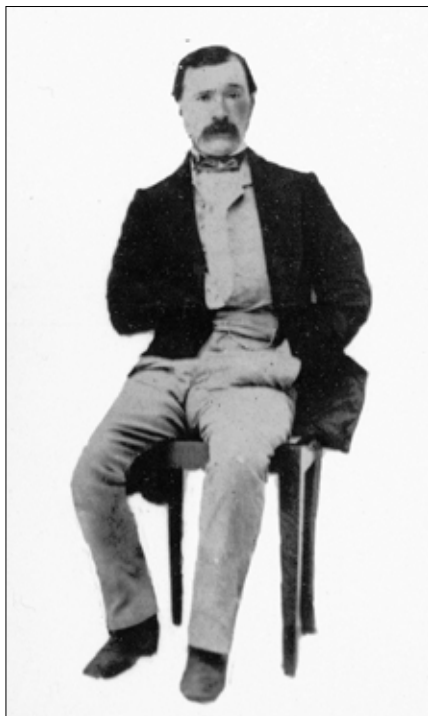
29 Ovom prilikom zahvaljujem djelatnicima Muzeja u Beču, pogotovo gospodinu Helmutu Selzeru, na susretljivosti prilikom naručivanja građe. © Wien Museum. Vidi: <https://www.wienmuseum.at/>

30 COSTRE 1890, 1.

31 Pripadnik zadarskoga plemićkog staleža Antonio di Licini djelovao je kao *maestro di cappella* zadarske katedrale sve do smrti 1836. Po ustaljenom običaju Licini je za potrebe liturgijske službe skladao mise i ostala crkvena djela. Danas je poznato 12 Licinijevih skladbi koje se čuvaju u Arhivu Zadarske nadbiskupije, ali i u drugim dalmatinskim arhivima. Vidi: BURIĆ 2010, 46-48. Mnogi izvori navode da je Suppèov glazbeni učitelj pri katedrali bio Giovanni Cigala. Tom podatku možda je „kumovao” i sam Suppè kada je u pismu Carlu Cerroneu spomenuo Cigalu u kontekstu zadarske katedrale navodeći: „(...) po onome što se sjećam, znam da se neko vrijeme u Zadru u misi koju je vodio Cigala između Glorije i Creda pjevao jedan motet (...)” Pismo od 20. studenog 1876. Usp. BLAŽEKović 1983, 142. Nije sigurno zašto Suppè spominje Cigalu kao dirigenta unutar katedrale već tada jer je Cigala stupio na to mjesto tek 1836., kada umire Licini, i kada je Suppè već napustio Zadar.

32 © Wien Museum. Vidi: <https://www.wienmuseum.at/>

Nakon poduke, dakle, kod ovih vrsnih glazbenika nije teško zamisliti da je mladi devetogodišnji Suppè zaista skladao djelo za solo flautu povodom očeva rođendana te da je nešto kasnije, s trinaest godina, 1832. skladao prvu misu (*Misa u F-duru*) za troglasni muški zbor i orgulje. Samo dvije godine kasnije Suppè je skladao još jedno djelo, svoju prvu operu jednočinku naslova *Il pomo* i to na libreto gimnazijskoga kolege Giuseppea Sabalicha st. koji će desetljećima kasnije napisati i jednu od prvih Suppèovih biografija.³³

4. Giuseppe Sabalich st. autor je libreta prve Suppèove opere *Il Pomo*.³⁴

Prema navodima mnogih biografa, operu su izveli Suppè i njegovi gimnazijski prijatelji, i to na kućnoj priredbi. Nažalost, do danas partitura ove prve Suppèove opere nije pronađena iako Giuseppe Sabalich ml. (Zadar, 1856. – Zadar, 1928.) u jednom izvoru navodi da se ova partitura nalazi kod njega!³⁵

33 Giuseppe SABALICH, *Cenni biografici del chiarissimo maestro compositore Francesco Suppè, raccolti per cura della Società filodrammatica Paravia di Zara*, Zadar 1878.

34 Znanstvena knjižnica Zadar (dalje: ZKZD), Fototeka, Giuseppe Sabalich stariji. Dostupno na: <http://dikaz.zkzd.hr/?pub=1&cp=8162&s=publ>

35 Sabalich ml. piše: „(...) *il libretto del la sua prima operetta Il pomo, di cui io conservo il manoscritto.* (...)” Usp. SABALICH 1904. (– 1922.). Autorica ovoga rada pretražila je obiteljski fond G. Sa-

Godine 1834. na očevu inzistiranje Suppè odlazi na studij u Padovu, ali nedugo nakon toga iznenada mu umire otac (od trovanja hranom) i on se vraća u Zadar. Zbog teške financijske situacije u kojoj se obitelj našla njegova majka odlučuje napustiti Zadar i vratiti se u rodni Beč. Prije odlaska Suppè organizira (najvjerojatnije uz pomoć starijega prijatelja franjevca Donata Fabijanića) izvedbu *Mise* i to u franjevačkom samostanu sv. Frane u Zadru, u kolovozu 1835. Tom je prilikom, prema biografima, Suppè ovu misu posvetio ocu.

5. Izvod iz matične knjige umrlih za Pietra de Suppè.³⁶

Suppèova djela i odnosi sa Zadranima

Tijekom cijeloga života Suppè je održavao kontakte sa Zadranima. Naime, u nekoliko se navrata vraćao u Zadar gdje su ga stari prijatelji, i sami ugledni građani, ali i svekoliko građanstvo, uvijek dočekivali s oduševljenjem. Već revolucionarne 1848. kao tridesetogodišnjak došao je u Zadar kako bi se (najvjerojatnije) sklonio s „opasnih” bečkih ulica zbog barikada na kojima je i sam sudjelovao. Dok je boravio u Zadru, napisao je preporuku upravi kazališta Nobile teatro za flautista Simeonea Lazzarina.³⁷ Očito je preporuka dobro prihvaćena jer je Lazzarin primljen u kazališni orkestar gdje će sljedećih godina biti najbolji kazališni flautist koji je svojim nastupima nerijetko oduševljavao lokalnu publiku.

Proći će još nekoliko godina do sljedećega Suppèova dolaska u Zadar, ali će u međuvremenu skladatelj uvelike potpomagati glazbene prilike u tom gradu. Naime, u Zadru je 1858. osnovano Filharmonijsko društvo, *Società Filarmonica di Zara*.³⁸ S upravom, koju su činili zadarski intelektualci upoznati s europskim kultur-

balicha koji se nalazi u Znanstvenoj knjižnici Zadar i nije pronašla ovu partituru.

36 HR-DAZD-378 Zbirka matičnih knjiga, Matična knjiga umrlih sv. Stošije 1835. – 1836., inv. br. 1518.

37 BURIĆ 2010, 82.

38 Dokumentacija Filharmonijskog društva nalazi se u Državnom arhivu u Zadru, kut. 3, 543; stara sign: Miscellan. XCIV/ Pozic. Br. 7. Također, u knjižnici Državnoga arhiva u Zadru nalaze se tiskani godišnji izvještaji Filharmonije za godišta od 1859. do 1863. Vidi: Državni arhiv u Zadru, HR-DAZD-377 Miscellan. XCV *Relazione della Direzione della Società Filarmonica di Zara...* 1859., 1860., 1861., 1862., 1863. Osim toga, postoje i rukopisni izvještaji (dvije knjige), različitih autora s prijepisima glazbenih kritika, koncertnih plakata i najava..., o pojedinim filharmonijskim

no-umjetničkim stremljenjima, Filharmonija je u izuzetno kratkom roku od samo nekoliko mjeseci angažirala profesionalne glazbenike, iskusne dugogodišnje glazbene amatere, upisala na desetke glazbenih pripravnika, osnovala glazbenu školu te oformila orkestar i zbor. Rad Društva, pogotovo prvih godina, potpomagali su brojni gradski uglednici, poput obitelji Luxardo,³⁹ tiskare Elene Demarchi-Rougier⁴⁰ te zadarskoga nadbiskupa Giuseppea Godeassija.⁴¹ Svojim se doprinosom uključio i Suppè koji je iz Beča poslao nekoliko vlastitih, ali i zbornih partitura drugih skladatelja te ih posvetio Filharmonijskom društvu. Jedno je od takvih djela i *Miserere* Gregorija Allegrija (Rim, 1582. – Rim, 1652.), rimskog prezbitera, crkvenog pjevača i skladatelja, koje već nekoliko stoljeća intrigira skladatelje, glazbenike i muzikologe.⁴² Naime, kada je 1630. Allegri skladao ovo djelo, odmah je prepoznato vrhunsko glazbeno dostignuće, toliko lijepo da je Papa zabranio izvođenje izvan liturgije za koju je bilo napisano. A da bi bolje osigurao poštovanje ove zabrane, bilo je zabranjeno i prepisivanje glazbenoga zapisa.⁴³ Mnogi su skladatelji hrlili u Rim da bi, slušajući slavne pjevače Sikstinske kapele, prepisali skladbu.⁴⁴ Stoga danas postoji mnoštvo verzija ove skladbe, a bilo bi iznimno zanimljivo utvrditi koju je partituru prepisao Franz von Suppè kada ju je namijenio Zadarskoj filharmoniji. Očito je Suppè pripremio ovo Gregorijevo djelo netom prije svoga dolaska u Zadar te ga po dolasku sam uručio Filharmoniji.⁴⁵

dogadanjima. Vidi: *Società Filarmonica: Straordinari: 1859., 1894., 2 sveska*. Državni arhiv u Zadru, HR-DAZD-479 Zbirka rukopisa, 72/1-2.

- 39 Obitelj Luxardo bila je vlasnikom jedne od najznačajnijih tvrtki za proizvodnju likera sredinom 19. stoljeća. Tvrtku je 1821. u Zadru utemeljio Girolamo Luxardo kada je kao konzul Kraljevine Sardinije došao u ovaj grad. Nakon Drugoga svjetskog rata, kada su mnoge talijanske obitelji morale napustiti Zadar, Luxardovi su nastavili obiteljski posao u Padovi.
- 40 Elena Demarchi (Zadar, ? – ?) bila je kći zadarskoga tiskara Giovannija Demarchija (Dignano del Friuli kraj Udina, 1781. – Zadar, 1834.) koji je isprva bio upravitelj Battarine tiskare u Zadru, a 1812. otvorio je vlastitu u Splitu. Nezadovoljan poslovanjem, osnovao je 1823. tiskaru u Zadru. Nakon Giovannijeve smrti posao nasljeđuje kćer Elena koja je, udavši se za G. Rougiera, vodila tiskaru pod nazivom Demarchi-Rougier ili samo Rougier. Usp. Pavao GALIĆ, Demarchi, Giovanni, Hrvatski biografski leksikon. Dostupno na: <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=4519>
- 41 Giuseppe Godeassi (Medea, Furlanija 1788. – Zadar, 1861.) bio je zadarski nadbiskup od 1843. do 1861.
- 42 Godine 1630. skladao je partituru iz Psalma 51 za liturgijska slavlja Velikog tjedna u Sikstinskoj kapeli.
- 43 *Povodom Godine milosrđa. Miserere Gregorija Allegrija – priča o remek-djelu duhovne glazbe*. Dostupno na: <https://www.bitno.net/kultura/miserere-gregorija-allegrija-prica-o-remek-djelu-duhovne-glazbe-2/>. Prema: La Sacra Musica, dostupno na: <https://lasacramusica.blogspot.com/?q=Gregorio+Allegri>
- 44 Među tim talentiranim i iznimno vještim glazbenicima bili su i mladi W. A. Mozart te F. Mendelssohn.
- 45 Datacija na partituri 11. kolovoza 1860.

6. Suppèov prijepis partiture *Miserere* G. Allegrija (posljednja stranica) i njegova posveta Zadarskoj filharmoniji.⁴⁶

Osim Gregorija, prema navodima Giovannija Devicha, Suppè je Filharmoniji poklonio i partiture djela Gregorijeva suvremenika Giovannija Palestrine (Praeneste 1525. – Rim, 1594.) te Luigija Cherubinija (Florença, 1760. – Pariz, 1842.), Josepha Haydna (Rohrau, 1732. – Beč, 1809.), i Ludwiga van Beethovena (Bonn, 1770. – Beč, 1827.), koja se i danas nalaze u Državnom arhivu u Zadru. Nedugo, dakle, nakon osnivanja Filharmonije, u rujnu 1860., Suppè je posjetio Zadar. Iako tada još uvijek nisu nastala njegova krunska djela, stekao je slavu diljem Europe.⁴⁷ Zadarska filharmonija tom je prilikom priredila veliku vokalno-instrumentalnu akademiju u kazalištu Nobile teatro na kojoj su se, osim djela Charlesa Gounoda (Pariz, 1818. – Saint-Cloud, 1893.) i Giuseppea Verdija (Le Roncole, 1813. – Milano, 1901.) izvela i dva Suppèova djela: *Il Battaliere* za šesteroglasni zbor, kojim je

46 Gregorio Allegri: *Miserere*. Državni arhiv u Zadru, HR-DAZD-379 Zbirka muzikalija, kut. 64, III/44. Ovu je partituru Franz von Suppè prepisao i poklonio Zadarskoj filharmoniji. Na posljednjoj stranici partiture piše: „Ovaj sam primjerak prepisao u Beču za upotrebu zadarskom Filharmonijskom društvu. Beč, 11. kolovoza 1860.” Naslovna, prve dvije i posljednja stranica partiture sa Suppèovom posvetom, potpisom i pečatom.

47 Tada još uvijek Suppè nije stvorio svoja krunska djela (*Boccacio*, *Fatiniza*, *Donna Huanita*). Među tadašnjim najpopularnijim djelima bile su operete *Zehn Mädchen und kein Mann*, („Deset djevojaka, ni za jednu muža”; 1862), *Die schöne Galathée* („Lijepa Galatea”; 1865.), *Leichte Kavallerie* („Laka konjica”, 1866.).

započeo koncert, te *Desio* (*Sehnsucht*) za tenor⁴⁸ i muški četveroglasni zbor a *bocca chiusa*. Vidno oduševljeni autor osvrta u novinama *La voce Dalmatica* piše o zboru *Desio* i neobičnom načinu pjevanja (*a bocca chiusa*), ali i melodiji tenorske arije „(...) koja se ne može naći u djelima najvećih majstora.”⁴⁹

Ovom prilikom moramo upozoriti i na članak Lorenza Benevenie iz 1904. koji također potvrđuje da su prilikom Suppèova dolaska u Zadar 1860. izvedena ova dva zbora, s tim da Benevenia navodi da je njihov autor Giovanni Salghetti-Drioli koji ih je skladao u Suppèovu čast. Iz Benevenijinih riječi može se zaključiti da je autor stihova za prvi zbor Salghetti-Drioli, a da je stihove za drugi zbor naslova *Desio* (za tenor i četveroglasni zbor a *bocca chiusa*) napisao Francesco Dall' Ongaro. Benevenia piše:

„(...) Oh, kakvim je treptajima zasigurno zvučala melodija, koja je u radosti prijatelja povratnika otkrivala dušu u melankoličnom pripjevju:

A te, Dalmazia mia, mio suol natio

Bila je to rukavica izazova bačena protivniku, koji je u ime nove riječi htio rastaviti prijatelje, sinove iste zemlje. (...)”⁵⁰

A nadalje, Benevenia objašnjava:

„Zbor koji je sastavljen za dolazak maestra Francesca Suppèa u Zadar. U toj prigodi sastavio je Salghetti i Ariju za tenor praćenu zborom također u 4 glasa zatvorenih usta prema poeziji koju je on napisao pod naslovom *Desio*.”⁵¹

Trideset godina kasnije, u Zadru će Filharmonija ponovno izvesti zbor *Desio*, a stanoviti Spiridione Costre iz San Francisca uputit će Zadranima veliki članak u kojem navodi da je autor stihova, bliski Suppèov prijatelj, molio skladatelja da ih uglazbi.⁵² Nije, dakle, sasvim jasno autorstvo zbora *Desio*, pa će se uvidima u rele-

48 Iako Blažeković navodi da se radi o zboru za bariton i četveroglasni zbor, radi se o tenorskoj solističkoj dionici uz zbor što se može iščitati iz naslovnice djela, ali i iz činjenice da je pjevač Giovanni Pini (koji je te večeri bio solist) tenor. Usp. BLAŽEKOVIĆ 1983, 135.

49 „(...) Successe un'aria di tenore Desio, composizione anche questa dedicata alla società dal suddato de Suppe, ed eseguita dal sig. Giovanni Pini, accompagnata da coro a quattro voci vocalizzanti a bocca chiusa. La melodia di questa aria e d'una ispirazione delle piu felice e da non ritrovare riscontro che nei lavori dei sommi maestri; l'accompagnamento poi e d'un effetto particolare e tutt' affatto nuovo. Chi sente come lui l'affetto di patria non potea non ispirarsi a quei versi ed a quelle parole Tu mia Dalmazia mio suol natio. L'auditorio quindi proruppe in uno spontaneo generale e prolungato applauso al creatore di tanta bellezza.” Iako je autor teksta potpisan samo s inicijalom 'B', pretpostavljamo da se radi o Cosimu Begna. Usp.: Cosimo BEGNA, Il maestro Francesco di Suppè di Zara, *La voce Dalmatica*, 15(I), 8. rujna 1860., 122-123.

50 Lorenzo BENEVENIA, Giovanni Salghetti Drioli, *Rivista Dalmatica* III/1904, 69-99.

51 *Isto*. Ovim putem zahvaljujem gospodi Mirjani Vujanić na prijevodu Benevenijinog teksta.

52 „Nel 1860, mentre l' egregio autore di questi versi era a Vienna, intimo del Suppè, il maestro lo pregò di comporgli il „Desio per la Dalmazia,« i egli musicò, fece tradurre anche in tedesco, e de dicb, fra altre sue composizioni, alla Società Filarmonica di Zara. Fu cantato a Vienna, da tenori

vantne popise Suppèova opusa ali i druge historiografske izvore trebati razriješiti ta nedoumica.

Nakon koncerta te 1860., pod Suppèovim prozorima, glazbenici su svirali sere-nadni program, a sutradan je u dvorani Luxardo priređena večera u njegovu čast.⁵³ Suppè je očito bio iznimno ganut takvim dočekom jer tjedan dana nakon toga zadarske novine *La voce dalmatica* objavljuju Suppèovo pismo u kojem navodi:

„(...) Oni koji vole domovinu onako kao ja, znat će kako je velika sreća kada se ona nakon duge odsutnosti ponovno vidi... Znajte, dakle, da ovi dani koje sam pro-veo među vama bijahu najsretniji dani mog života... Bože, želim ovom narodu koji je tebi vjeran, uzvratiti svojom ništavošću, kako bih posvetio vlastite snage dobro-biti i sreći jedne zemlje koja u svojim sinova vidi ne samo djela već i dobru volju.”⁵⁴

7. Rukopis (autograf?) dionice basa skladbe *Desio*.⁵⁵

tedeschi e italiani di prim ordine, ed anche a Zara. Ora lo stesso poeta pensò di far parlare, alle-goricamente, la patria nostra, dopo trent' anni, ad interpretare il sentimento comune ai Dalmati tutti.” Spiridione COSTRE, *Suppè Dalmata, Il Dalmata*, 25/31, 19. travnja 1890.

53 U lokalnim novinama *La voce dalmatica*, po ustaljenom običaju, uglednim bi osobama i važnim gostima bio posvećen sonet koji bi napisao neki zadarski pjesnik. Tako je sonet u Suppèovu čast objavljen u novinama 8. rujna 1860.

54 Prijevod cijeloga pisma vidi u: BLAŽEKOVIĆ 1983, 137-138. Prema *La voce dalmatica*, 18, 29. rujna 1860., 143.

55 Rukopisna dionica *coro B2*. HR-DAZD-379 Zbirka muzikalija, kut. I/33.

Sljedećih petnaest godina Suppè će doživjeti najveće uspjehe u svojoj karijeri te će biti jedan od najtraženijih operetnih skladatelja. U Zadar će se vratiti tek 1878. kada će Zadranima ponovno uveličati njegov dolazak.⁵⁶ Ovaj put organizaciju oko njegova dočeka preuzima kulturno-umjetničko društvo *Società Paravia*.⁵⁷ Bogati program odvijao se u starom kazalištu Nobile teatro, a osim koncerta Zadarske filharmonije, koja je uz ostalo izvela i jednu Suppèovu simfoniju, čitala se biografija koju je napisao Giuseppe Sabalich stariji, nekadašnji Suppèov školski kolega. Gđa Ferrari-Cupilli⁵⁸ deklamirala je pjesmu u Suppèovu čast, a doktor i dugogodišnji pjevač u Filharmoniji Miho Milkovich (Kotor, 1823. – Zadar, 1878.)⁵⁹ skladatelj-voj je supruzi poklonio stručak cvijeća.⁶⁰ Tih ljetnih mjeseci Suppèovu su glazbu izvodili i orkestri Gradske i Vojne glazbe u zadarskom gradskom perivoju (*Giardino pubblico*) ali i na rivi kada su izveli Suppèovu *Sinfonia Fest*. Nedugo potom, 1880., iako skladatelj nije bio prisutan, Zadranima su u novome kazalištu Teatro Nuovo imali priliku čuti njegovo remek-djelo – operu *Boccaccio* koja je praižvedena samo godinu dana ranije u Hamburgu, a vrlo brzo nakon toga i u Splitu.

Još je dva puta Suppè navraćao u Zadar.⁶¹ Prvi put 1888., najvjerojatnije povodom izvedbe operete *Donna Huanita* u kazalištu Teatro Nuovo,⁶² te samo dvije godine kasnije, 1890. Naime, iako već poprilično star, Suppè je posljednji put došao u lipnju 1890. Povod je vjerojatno bio dvojak. Pripremala se izvedba *Misse Dalmatice* povodom blagoslivljanja kamena temeljca zvoniku katedrale sv. Stošije, a Zadar je ujedno pripremao i veliku svečanost povodom skladateljeva sedamdesetog rođendana.⁶³

56 Ne znamo povod ovom dolasku u Zadar, ali moguće je da je skladatelj dolazio u Split jer je godinu dana nakon toga, 1879., u Splitu izvedena opera *Boccaccio* – prvi put na ovim prostorima. Interesantno je da je samo dvije godine prije njegova dolaska u Zadar, 1876., praižvedena opereta *Fatimica*, Suppèovo remek-djelo. O stotoj izvedbi ovoga djela u Berlinu, kojoj je prisustvovao i car Vilim I., pisao je Suppè prijatelju Carlu Ceroneu u pismu na Božić 1879.

57 Društvo *Società Filodrammatica Paravia Zara* djelovalo je od 1876. do 1902.

58 Supruga uglednoga pjesnika, knjižničara i novinskog urednika Giusepea Ferrari-Cupillija.

59 Michele Milcovich bio je ugledni liječnik u Zadru, kasnije i ravnatelj Primaljske škole te pokrajinski referent za zdravstvo Dalmacije. Već za vrijeme studija u Italiji Milković se posvetio i pjevanju, a po dolasku u Zadar nastavio je s aktivnim pjevanjem. Zadarska ga je publika punih dvadeset godina (1857. – 1878.) slušala na mnogim filharmonijskim koncertima uvažavajući njegov istaknuti bariton i bas. Katica BURIĆ ČENAN, Pjevači i pjevačice u okviru Zadarske filharmonije – prilog istraživanju zadarske glazbene prošlosti u drugoj polovini 19. stoljeća, *Arti Musices*, 49(2)/2018, Zagreb, 262-302.

60 COSTRE 1890, 2.

61 O tomu pišu austrijske novine *Die Presse*. 3. svibnja 1888., 9; *Neue Freie Presse*, 18. travnja 1890., 17. Vidi i: COSTRE 1890, 2.

62 Praižvedba te opere bila je 1880. u Bruxellesu. Zadranima su tu operetu već imali prilike čuti u cijelosti, tri godine ranije 1885.

63 Iste godine (1890.) umro je Donato Fabianich, pa možemo pretpostaviti da je Suppè došao i tim povodom.

Svoje prvo mladenačko djelo *Misu u F-duru* Suppè je preradio sredinom 1870-ih te ju nazvao *Missa Dalmatica*.⁶⁴ Još tada, u pismu starom prijatelju i mentoru, franjevcu Donatu Fabianichu (Pag, 1808. – Zadar, 1890.)⁶⁵ koji se uz ostalo bavio i glazbom, pisao je o ovom mladenačkom djelu, njegovoj prazvedbi u Zadru, ali i o glazbenoj strukturi tipičnoj za dalmatinske mise, a koja se uvelike razlikuje od one drugih zemalja.⁶⁶ Osim toga, Suppè u pismima napominje da je krštenju mise „dok je još bila djevojčica” prisustvovao Fabianich, pa ga ovim putem poziva da prisustvuje i „njezinoj krizmi”.⁶⁷

8. Donato Fabianich bio je jedan od prvih Suppèovih mentora te dugogodišnji prijatelj.⁶⁸

64 O tomu detaljno piše Blažeković. Usp. BLAŽEKOVIĆ 1983, 140-142.

65 Donat Fabijanić (Donato Fabianich) hrvatski je svećenik, pisac i povjesničar. Napisao je trinaest knjiga, a najčešće je pisao o povijesti crkve i franjevaca u hrvatskim krajevima. Bio je vrlo široke naobrazbe, profesor, klasičar, odgojitelj i glazbenik. Napisao je i putopis gdje opisuje krajolike od Karina i Novigrada do Kraljičinih vrata na Velebitu. U samostanu sv. Ante na Poljudu u Splitu su čak pronađena njegova glazbena djela koja su donedavno smatrana izgubljenima. Fabijanić, Donat. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=18795> (pristupljeno 9. 11. 2020.). Prijevod dvaju pisama objavio je Blažeković. Usp. BLAŽEKOVIĆ 1983, 140-143. Pisma su se tada (1983.) nalazila u Franjevačkom samostanu sv. Frane u Zadru. Trebalo bi provjeriti čuvaju li se pisma i danas tamo te pod kojom signaturom jer Blažeković nije navodio signaturu.

66 Pismo datirano 20. studenog 1876. Zanimljivo je da Suppè u pismu spominje i G. Ferrari-Cupillija (Zadar, 1809. – Zadar, 1865.) koji mu je, navodno, obećao poslati jednu dramu, a nikada (do tada) nije. Zadarski pjesnik Giuseppe Ferrari-Cupilli bio je službenik Pokrajinske vlade u Zadru, a od 1855. i prvi knjižničar zadarske knjižnice *Biblioteca comunale Paravia* te urednik časopisa *Rivista dalmata* (1859.). Osim toga, Ferrari-Cupilli bio je i središnja osoba oko koje su se okupljali nositelji prosvjetiteljskih i romantičarskih ideja u Zadru. Vidi: „Ferrari Cupilli, Giuseppe”, Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=19349> (pristupljeno 22. 8. 2020.)

67 Pismo od 13. svibnja 1877. Usp. BLAŽEKOVIĆ 1983, 140-143.

68 Mrežna stranica Znanstvene knjižnice Zadar. Dostupno na: <http://dikaz.zkzd.hr/?autor=3&a=43>

Ovim riječima Suppè zapravo potvrđuje da se misa zaista i izvela u Zadru (1835.) te da radi na pripremi njezine ponovne izvedbe.⁶⁹ Ipak, izvedba se nije dogodila tada već petnaest godina kasnije, očito prilikom Suppèova posljednjeg dolaska u Zadar (1890.). Tada je sedamdesetogodišnji skladatelj (drhtavim rukopisom) prepisao partituru te je povjerio zadarskom prijatelju Carlu Cerroneu da se pobrine oko organizacije njezine izvedbe. Dr. Cerrone bio je katedralni i filharmonijski amaterski pjevač (*tenor dilettante*) aktivan od 1850. do 1860-ih, te Suppèov dugogodišnji prijatelj s kojim se dopisivao,⁷⁰ a koji na naslovnici rukopisne partiture *Misse Dalmatice*, nadopisuje:

Fran von Suppè

composit et Dalmatiae patriae suae dedicavit

Budući da me listom od 13. lipnja 1890. čuveni maestro-kompozitor gore navedene Mise ovlastio da raspolazem po volji njegovom ovdje priloženom partiturom, ja, jedno vrijeme pjevač amater slavne Kapele ondašnje katedrale, a sadašnje Mitropolitske crkve mogega rodnog grada, a tumačeći njegovu namjeru, darivam je kao stvar domovine, slavnoj već hvaljenoj Kapeli, čijem čuvenom Maestru, gosp. Antoniju Ravasiju koji se brine za njezin sjaj, je povjeravam nadajući se, da će on omogućiti da se tu ima prvi puta zadovoljstvo uživati u koncertima koje sadržava.

Zadar 25/8 90.

*Dr. Carlo Cerrone*⁷¹

Izvedba *Misse Dalmatice* dogodila se, napokon, u izvedbi Zadarske filharmonije, a pod ravnanjem uglednoga, dugogodišnjeg filharmonijskog dirigenta Antonija Ravasija (Bergamo, 1835. – Zadar, 1912.) 5. travnja 1891.⁷²

(pristupljeno 2. 10. 2020.)

69 Tiskane dionice ove partiture čuvaju se u Arhivu Zadarske nadbiskupije, HR-AZDN-49 Zbirka muzikalija, kut. 17, 170.

70 O tomu iščitavam u Suppèovim pismima D. Fabijaniću. Vidi: BLAŽEKOVIĆ 1983, 140.

71 Prijevod s talijanskog Mirjane Vujanić kojoj ovom prilikom od srca zahvaljujem.

72 Antonio Ravasio talijanski je skladatelj, dirigent, klavirist i pedagog koji je punih pedeset godina djelovao u okviru zadarskoga glazbenog života. Vidi BURIĆ 2010, 80. Vidi i: BURIĆ ČENAN 2018, 121-143.

9. Dr. Carlo Cerrone bio je dugogodišnji Suppèov prijatelj.⁷³

Osim, dakle, izvedbe *Misse Dalmatice*, Zadranima su prilikom Suppèovog dolaska priredili veliku svečanost kojom se slavio njegov sedamdeseti rođendan.⁷⁴ Dana 9. lipnja Filharmonija je priredila veliki koncert u njegovu čast, a solističke dionice iz Suppèovih djela pjevale su Zadranke Anna de Zamagna i uvažena dugogodišnja pjevačica Filharmonije Adele de Stermich di Valcrociata.⁷⁵ Osim u Zadru velike svečanosti održavane su u Šibeniku i Splitu.⁷⁶

Tim je povodom Spiridione Costre⁷⁷ uputio iz San Francisca članak o Suppèu koji je objavljen u novinama *Il Dalmata*, a u kojem vrlo argumentirano progovara o skladateljevu djetinjstvu u Zadru, dosadašnjim skladateljevim biografima, uspješima u Beču, o načinu pisanja prezimena i dr. Na naslovnici novina objavljeni su i

73 SABALICH, 279. Vidi i: Znanstvena knjižnica Zadar (ZKZD)

74 U mnogim biografijama navodi se da je Suppè rođen 1820.

75 Adela (Adelaide) Strmić rođ. Putti (Zadar, poč. 19. st. – Zadar, kraj 19. st.), iako diletantica, svojim je dugogodišnjim glazbenim angažmanima obilježila sredinu i drugu polovinu 19. stoljeća. Adela Putti već je u mladosti prepoznata kao vrsna pjevačica jer ju 1850. nalazimo među dugogodišnjim solisticama kazališnoga zbora u Nobile teatro. Adela Strmić bila je supruga Francesca Strmića, brata skladatelja i violinista Nikole Strmića. Vidi: BURIĆ 2018, 287-288.

76 COSTRE 1890, 2.

77 Najvjerojatnije se radi o pseudonimu.

stihovi skladbe *Desio* koju je autor (prema Costreovu navođenju) još 1860. posvetio Zadarskoj filharmoniji, ali i novi stihovi koje Zadrani, tom prilikom, posvećuju njemu.⁷⁸

10. Stihovi skladbe *Desio*, objavljeni su na naslovnoj stranici novina *Il Dalmata*.⁷⁹

Osim Carla Ceronea, kojemu je povjerio organizaciju oko izvedbe *Misse*, te Fabianicha, s kojim se dopisivao, Suppè je održavao odnose i s Robertom Zanchijem⁸⁰ te Splitsčaninom Giovannijem Devichem. Zadarski skladatelj Roberto

78 COSTRE 1890, 2.

79 *Il Dalmata*, 25/31, 19. travnja 1890.

80 Blažeković navodi da se radi o Robertu Zincku, nastavniku violine u Filharmonijskom društvu. Vidi: BLAŽEKOVIĆ 1983, 139. Međutim, Giovanni Zink (a ne Roberto) bio je violinist i vio-

Zanchi najvjerojatnije je bio sin uglednoga i dugogodišnjeg predsjednika Filharmonije Francesca Zanchija. Roberto je autor jedanaest skladbi koje se čuvaju u Državnom arhivu u Zadru, a radi se uglavnom o skladbama za glas uz pratnju klavira, jednom instrumentalnom kvintetu te dvije skladbe za zbor uz pratnju klavira.⁸¹ Budući da se nakon 1860-ih Zanchiju gubi svaki trag u zadarskim glazbenim krugovima, a Suppè u pismu Fabianichu striktno navodi „(...) vrlo je rijetki sad broj mojih prijatelja u Dalmaciji (...)”,⁸² pritom navodeći Ceronea, Zanchija i Fabianicha, moguće je da je djelovao negdje drugdje u Dalmaciji. Osim s nekolicinom Zadrana, Suppè je očito održavao odnose i sa splitskim kanonikom, kaptolskim arhivarom Giovannijem Devichem (1830. – 1906.)⁸³ koji je u povijest hrvatske kulturne baštine ušao kada je 1890. kao arhivar splitskoga kaptola, na tavanu katedrale pronašao (do tada zagubljen) *Splitski evanđelistar*.⁸⁴ Nije sigurno od kada je trajalo njihovo poznanstvo, ali Suppè je očito vrlo dobro poznao Devichev literarni rad jer ga je angažirao da napiše stihove za dvije skladbe. Prva je sakralni pjev *Alla Vergine* za soliste i ženski zbor koju je posvetio prelijepoj austrijskoj carici i hrvatsko-ugarskoj kraljici Elizabeti (München, 1837. - Ženeva, 1898.),⁸⁵ ali i Zadarskoj filharmoniji.

linski pedagog u Filharmoniji te dirigent orkestra Općinske glazbe (*Banda Comunale*) od 1892. do 1918. Zink je na tom mjestu zamijenio uglednoga maestra Francesca Wanischeka koji je došao u Zadar prema preporuci upravo F. von Suppèa. Zanchi, o kojemu sam Suppè piše u pismu Fabianichu, najvjerojatnije je Roberto Zanchi, stanoviti zadarski skladatelj. Vidi: BURIĆ ČENAN 2016.

81 Nije poznata datacija Zanchijeva rođenja, ali budući je početkom 1860-ih bio pripravnik u Filharmonijskom društvu, pretpostavljamo da je rođen oko 1845. O Zanchijevu nastupu s Filharmonijom novine izvještavaju i 1862., a nakon toga novine ga više ne spominju. Zanchijeva djela čuvaju se u Državnom arhivu u Zadru pod signaturom HR-DAZD-379 Zbirka muzikalija, kut. 5, 13/III.

82 Pismo od 20. studenog 1876. Usp. BLAŽEKOVIĆ 1983, 140.

83 Ivan BASIC, Splitski evangelijar u historiografskoj recepciji, *Hrvatska revija* 4/2017. Dostupno na: <https://www.matica.hr/hr/531/splitski-evangelijar-u-historiografskoj-recepciji-27463/>

84 Splitski evanđelistar (*Evangeliarium Spalatense*) pisan je na pergameni u 8. stoljeću, a do danas je najstarija sačuvana knjiga/kodeks u Hrvatskoj. Usp. „Splitski evanđelistar”, Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=57467> (pristupljeno 23. 8. 2020.). Saznanja o *Splitskom evanđelistaru* Devich je prvi put predstavio na I. međunarodnom kongresu za starokršćansku arheologiju u Splitu i Solinu 1894. te napisao o tomu znanstveni članak. Usp. Giovanni DEVICH, *L'Evangeliario Spalatense d'el i' Archivio Capitolare di Spalato*, Split 1893. – 1894.

85 Austrijska carica Elizabeta kći je bavarskoga vojvode Maksimilijana Josipa Wittelsbacha. Godine 1854. udala se za cara Franju Josipa I. Ubijena je u atentatu talijanskog anarhista Luigija Lucchenija. Usp. „Elizabeta”, Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=17730> (pristupljeno 29. 8. 2020.)

11. Prva stranica Suppèove skladbe *Alla Vergine* za soliste i ženski zbor uz pratnju klavira, posvećene Zadarskoj filharmoniji.⁸⁶

Osim toga, ovaj je Splićanin i autor stihova već spomenutoj zbrojskoj skladbi *Desio* koja je izvedena pri Suppèovu dolasku u Zadar u rujnu 1860. Očito su se dvojica Dalmatinaca tih mjeseci intenzivnije susretala u Beču jer krajem rujna iste godine Devich iz Beča upućuje oveci članak redakciji zadarskih novina *La voce dalmatica* o Suppèovu oratoriju *Extremum Juditium* kojim se dokazuje ne samo kao izvrstan poznavatelj Suppèove glazbe već i kao izvrstan publicist. Suppèov *Extremum Juditium* (*Posljednji sud*),⁸⁷ monumentalno je sakralno djelo, svojevrsni *Requiem* iz 1855. godine koji je skladatelj prouzveo prilikom godišnjice smrti nekadašnjeg poslodavca, kasnije kolege i mentora, češkog glazbenika Franza Pokornjya (Lstiboř, 1797. – Beč, 1850).⁸⁸ Radi se o oratoriju za soliste, zbor i orkestar,⁸⁹ impozan-

86 HR-DAZD-379 Zbirka muzikalija, kut. 64, III/47.

87 Prema: Giovanni DEVICH, *L'estremo giudizio*, oratorio del maestro Francesco de Suppè, *La Voce Dalmatica*, 17, 23. rujna 1860., 138-141.

88 Franz Pokorny bio je direktor kazališta Theater in der Josefstadt, a već 1844. dopustio je mladom Suppèu da povremeno sklada prigodne kratke scenske komade za kazalište. Vidi: Joseph STEVENSON, *Franz von Suppè, Requiem in D minor*. Dostupno na: <https://www.allmusic.com/composition/requiem-in-d-minor-mc0002384653>

89 Radi se o djelu koje čini 12 cjelina kojima uvijek prethode recitativi kojima skladatelj prepričava radnju. Čini se da je ova skladba prouzvedena 1855. na Pokornjyevom sprovodu i to u bečkoj pia-

tnom i teatralnom djelu s kojim je, prema riječima Eduarda Hanslicka (Prag, 1825. – Baden kraj Beča, 1904.) svojedobno najuglednijega glazbenog kritičara, Suppè osigurao besmrtnost.⁹⁰ Iako je, prema nekim izvorima, i ovo djelo Suppè posvetio Zadarskoj filharmoniji,⁹¹ to je malo vjerojatno jer je poznato da je Suppè tri godine radio na njemu te ga planirao prouzvesti tek na vlastitom sprovodu.⁹² Ipak, djelo se izvelo desetljećima ranije, a Suppè ga je, objavivši ga, posvetio pogrebima rimskih papa, za što je dobio najlaskavije izraze priznanja od pape Pija IX. (Senigallia, 1792. – Vatikan, 1878.).⁹³ Nakon uspješne prouzvedbe (1855.), *Requiem* je izveden i u crkvi sv. Petra u Beču prigodom odavanja posljednjih počasti u spomen apostola centralne Afrike, Ignacija Knoblechera (Škocjan, 1819. – Napulj, 1858.),⁹⁴ nakon čega je Suppè nadodao recitative kako bi se djelo moglo predstaviti kao oratorij u salama dvorskoga predvorja. I tako je *Requiem* postao sakralna drama.⁹⁵ Veliki, znanstveni članak, dakle, o ovom djelu napisao je Devich 1860. godine, nedugo nakon osnivanja Zadarske filharmonije. Govoreći o nastanku djela i njegovoj strukturi, Devich se osvrće i na kulturno-umjetničke prilike u Zadru i Dalmaciji te podržava osnivanje i rad Filharmonije kao model sustavnoga i kvalitetnog glazbenog obrazovanja. Također, Devich naglašava da prilike u Zadru (ali i drugdje u Dalmaciji) nisu dorasle izvođenju ovoga djela, ali ga svejedno šalje Zadarskoj filharmoniji vjerujući u sposobnosti dirigenta Antonia Ravasija.⁹⁶ I danas klavirski izvadak ovoga djela čuva se u Državnom arhivu u Zadru.⁹⁷

rističkoj crkvi Marie Treu (*Piaristenkirche*). Nakon toga, izvedena je 1858. i 1859. *Isto*.

90 Eduard HANSLICK, *Presse*, 8. svibnja 1855. Prema: DEVICH 1860, 138-141. Hanslick je bio jedan od prvih modernih glazbenih kritičara i prvi sveučilišni profesor muzikologije. Bavio se glazbenom kritikom u različitim novinama još od 1844. (*Wiener Zeitung, Die Presse, Neue freie Presse*). Autor je najutjecajnijega traktata u povijesti estetike glazbe *O glazbeno lijepom (Vom Musikalisch-Schönen*, 1854). Usp. „Hanslick, Eduard”, Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=24339> (pristupljeno 24. 8. 2020.)

91 Talijanski dirigent podrijetlom iz Maloga Lošinja, Adrian Martinelli d’Arcy (Trst, 1961.), koji je znatnu reputaciju u Hrvatskoj stekao izvodeći upravo Suppèova „dalmatinska” djela, prije nekoliko godina otkrio je partituru ovoga oratorija u jednom tršćanskom arhivu. Osim suvremenih izvedbi d’Arcy je napravio i audioizdanja ovih triju Suppèovih djela. Možemo samo pretpostaviti da se na partituri oratorija koju je d’Arcy pronašao nalazi podatak o Zadarskoj filharmoniji ili posveta tomu zadarskom društvu.

92 DEVICH 1860, 137.

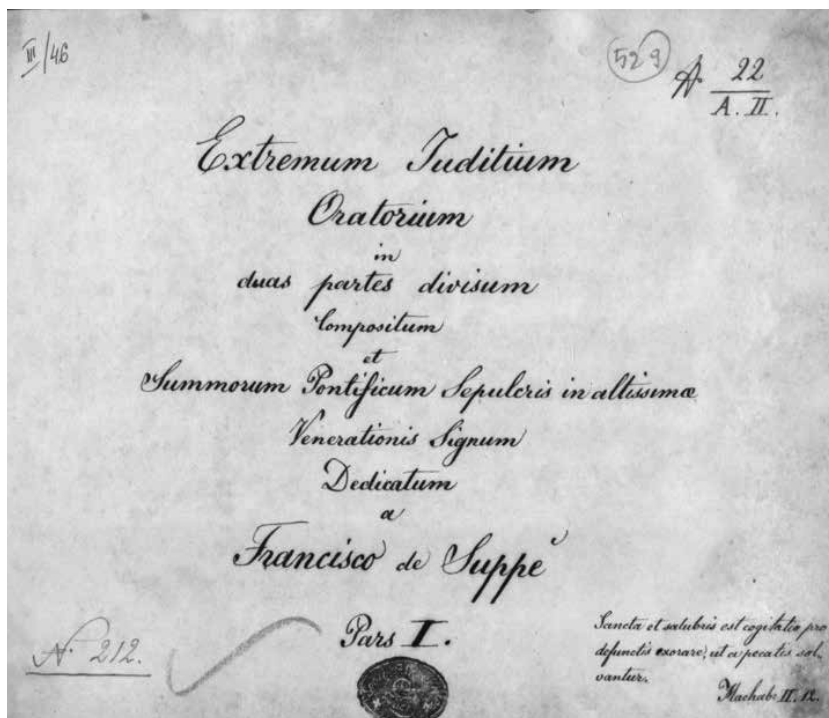
93 Papa od 1846. do smrti 1878.

94 Slovenski katolički misionar u sjeveroistočnoj Africi.

95 DEVICH 1860, 137, 138. Zahvaljujem na prijevodu gđi Mirjani Vujančić.

96 DEVICH 1860, 138.

97 Klavirski izvadak oratorija *Exremum Juditium* skladan je za soliste uz pratnju klavira, a u Državnom arhivu u Zadru čuva se samo autograf prvoga dijela skladbe, odnosno prvih dvanaest dijelova.

12. U Državnom arhivu u Zadru čuva se autograf klavirskoga izvotka Suppèova oratorija/rekvijema *Extremum Juditium* iz 1855. godine.⁹⁸

Zaključno

Zahvaljujući činjenici da je Suppè bio glazbenik svjetskoga kalibra, velika obljetnica njegova rođenja proslavila se diljem svijeta, ponajprije izvedbama njegovih djela, ali i novim muzikološko/kulturološkim istraživanjima. Do izvanrednih spoznaja o skladateljevom podrijetlu došao je austrijski teatrolog Andreas Weigel koji je objavio već spomenutu, opsežnu monografiju naslova *Franz von Suppè (1819–1895). Mensch. Mythos. Musiker, Ehrenbürger von Gars*. Weigel je, nadovezujući se na dugogodišnja istraživanja glazbenika Vladimira Haklika, došao do zanimljivih artefakata koji potvrđuju dalmatinsko podrijetlo obitelji Suppè, čak pet generacija prije Franza von Suppèa. Autorica ovoga rada, istražujući ponajprije raznovrsno arhivsko gradivo Državnoga arhiva u Zadru, došla je do niza novih znanstvenih spoznaja o životu i djelima ovoga skladatelja, ali i o Zadranima s kojima je održavao kontakte. Tako npr. o prijateljevanju mladoga Suppèa s ka-

⁹⁸ HR-DAZD-379 Zbirka muzikalija, kut. 3, III/46.

snije poznatim zadarskim skladateljem Giovannijem Salghetti-Driolijem; o ocu Pietru koji je podržavao Suppèovo učenje glazbe jer ju je sam volio; o ocu i sinu Sabalichu koji su napisali vrijedne biografske članke o Suppèu i njegovim djelima; o skladateljevim dolascima u Zadar 1848., 1860., 1878., 1888. i 1890. godine; o pojedinostima prilikom pojedinih Suppèovih dolazaka u Zadar (npr. 1890.) te načinu na koji su Zadranici to obilježili; o glazbeniku Robertu Zanchiju s kojim je Suppè prijateljevaio te o drugim Dalmatincima s kojima se družio. Nadalje, istraživanjem se spoznalo da je Suppè, osim što je pomagao djelovanje Zadarske filharmonije, pomagao i pojedinim glazbenicima (npr. flautistu S. Lazzarinu), a uvidom u kronologije glazbenih zbivanja unutar zadarskih opernih kuća (Nobile teatro i Teatro Nuovo), došlo se do uvida i u recepciju Suppèovih djela u Zadru. Tako je zanimljiva činjenica da je opera *Boccaccio* izvedena samo godinu dana nakon svjetske praizvedbe. Ipak, Suppèove partiture sačuvane u Državnom arhivu u Zadru, ali i periodika onoga vremena, podastrle su najviše novih saznanja, osobito kada su u pitanju djela *Missa Dalmatica*, zbor *Alla Vergine* i oratorij *Extremum Juditium*.

U studenom 2019. u Zadru je pokrenuto nekoliko kulturno-umjetničkih akcija kojima se obilježila velika obljetnica Franza von Suppèa. Organizirano je javno predavanje u Državnom arhivu u Zadru, okrugli stol na Sveučilištu u Zadru, koncert u zadarskoj katedrali, glazbeno natjecanje unutar Koncertnoga ureda Zadar, postavljena je stalna izložba na mrežnim stranicama Državnoga arhiva u Zadru te je snimljen kratak videoprilog o skladateljevu životu u Zadru. Ovih dana bit će postavljena i spomen-ploča na mjestu praizvedbe skladateljeve *Misse Dalmatice*.⁹⁹ Ovo je možda jedinstveni primjer udruživanja umjetničkih, baštinskih i obrazovnih institucija uz suradnju stručnjaka – muzikologa, a koji je potaknuo promišljanja o većoj vidljivosti glazbene baštine te njezinu ogromnom potencijalu.

Mogli bismo postaviti pitanje zašto je Suppè uspio privući našu pozornost u tolikoj mjeri. Na tragu takvoga promišljanja i Radoslav Katičić davne je 1971. postavio pitanje: Što nam znači povijest?¹⁰⁰ Zašto nam je, dakle, bitno poznavati vlastitu prošlost, pogotovo djelovanja onih pojedinaca koji su mijenjali kanone svakodnevnoga života u cjelokupnoj zajednici. Suppè nije nikada zaboravio mladenačke dane u Zadru i stare prijatelje. Potpomagao je rad Filharmonijskoga društva, ali i poticao napredovanja u karijerama mlađih kolega. O Dalmaciji i Dalmatincima pisao je s velikim poštovanjem i iskrenim emocijama, a jednake, možda i veće „lovorike” bile su mu uzvrćene. U tom kontekstu, Franz von Suppè zaslužuje pozornost u zadarskoj i općenito hrvatskoj kulturno-umjetničkoj bašti-

99 U ponedjeljak, 19. listopada 2020. bit će postavljena spomen-ploča Franzu von Suppèu na samostan sv. Frane u Zadru.

100 Radoslav KATIČIĆ, *Jezikoslovni ogledi*, Zagreb 1971., 257.

ni, ali ne samo jednokratnu i prolaznu već vidljivu i konstantnu koja će zauvijek ostati dijelom našega identiteta. U tom smislu i Katičić odgovara na vlastito pitanje riječima:

„(...) proširenje životnoga obzorja osobito [je] važno zbog toga jer ono omogućuje bogatu i punu identifikaciju vlastite osobnosti, a to je upravo ono najvažnije što nam povijest znači: ona nam pomaže da saznamo tko smo...”.¹⁰¹

PRILOG: Suppèova djela u zadarskim arhivima

Državni arhiv u Zadru

1. *Potpourri nach Melodien beliebter Opern und Operetten für Piano forte.*

- Tiskana partitura za klavir.
- HR-DAZD-379 Zbirka muzikalija, kut. I/189

2. *Zehn mädchen und kein mann...*

- Klavirski izvadak/tiskana partitura.
- HR-DAZD-379 Zbirka muzikalija, kut. I/117

3. *Wiedersehn/Rivivrem/Vierstimmige vocal chöre der löblichen filharmonischen Gesellschaft in Zara... cori a quattro voci dedicati alla spettabile societa filarmonica di Zara...*

- Za četveroglasni muški zbor.
- Rukopisna partitura (autograf) i dionice (T1, T2, B1, B2).
- HR-DAZD-379 Zbirka muzikalija, kut. 64, III/52.
- Tiskane dionice.
- HR-DAZD-379 Zbirka muzikalija, kut. 64, III/48¹⁰²

4. *Desio (Sehnsucht)*

- Za zbor i tenor solo.
- Rukopisna dionica *coro* B2 (HR-DAZD-379 Zbirka muzikalija, kut. I/33)¹⁰³

5. *Fatinitza – Marsch nach Motiven der gleichnamigen Operette*

- Preradba za dva klavira (četveroručno).
- Tiskana partitura. HR-DAZD-379 Zbirka muzikalija, kut. 64, III/50.

101 *Isto.*

102 Radi se o istom djelu, stoga bi signatura trebala biti jednaka (za tiskane i rukopisne dionice).

103 Još uvijek nije do kraja jasno je li autor zvorske skladbe naslova *Desio* Suppè ili Giovanni Salghetti-Drioli.

6. Barcarola „Il Battelier”

- Za šesteroglasni zbor.
- Vokalne dionice (autograf/prijepis)
- HR-DAZD-379 Zbirka muzikalija, kut. 64, III/45.

7. Extremum Juditum Oratorium in duas partes divisium compositum et summorum Pontificum Sepulcris in altissima Venerationis Signum,

- Klavirski izvadak (četveroglasni zbor, solisti, klavir). Autograf.
- HR-DAZD-379 Zbirka muzikalija, kut. 64, III/46.

8. Alla Vergine canto sacro / Poesia del Ab. Giovanni Devich/ composta per a Soli e Cori di donne, coll'accomp: di Pianoforte e Fisarmonica... A Sua Maesta Imp. Reg. Elisabetta Augustissima Imperatrice d'Austria...

- Za soliste i ženski zbor uz pratnju klavira.
- Autor teksta je Giovanni Devich.
- Potpuna rukopisna partitura (autograf); tiskane dionice.
- HR-DAZD-379 Zbirka muzikalija, kut. 64, III/47.

9. Fest Ouvertire

- Za orkestar.
- Potpuna partitura (autograf).
- HR-DAZD-379 Zbirka muzikalija, kut. 64, III/49.

10. Misa Dalmatica

- Tiskana partitura
- HR-DAZD-379 Zbirka muzikalija, kut. 64, III/49.

11. Gregorio Allegri: Miserere (rukopis Franz von Suppè; potpis; pečat)

Arhiv Zadarske nadbiskupije

1. Messa Dalmata

- Rukopisna partitura; tiskane i rukopisne dionice (Autograf)
- Kyrie, Gloria, Credo, Sanctus, Benedictus, Agnus
- HR-AZDN-49 Zbirka muzikalija, kut. 17, 170.

Znanstvena knjižnica Zadar

1. Marsch - Album

- Za klavir i violinu
- Tiskana partitura
- 1. Boccaccio - Marsch, 2. Fatinitza - Marsch, 3. Juanita - Marsch, 4. Teufels - Marsch, 5. Wenzel - Marsch, 6. Gascogner - Marsch.
- ZKZD Muz. B 2775

2. *La bella Galatea - Sinfonia*

- *Tiskana partitura* (Firenca 1894. R. Maurri)
- Prerađivač: Billi, Vincenzo.
- Preradbe za gitaru
- ZKZD Muz. B 249
- Preradbe za mandolinu
- ZKZD Muz. B. 250

3. *Poeta e Contadino – Sinfonia*

- *Tiskana partitura* (Firenca, R. Maurri)
- Prerađivač: V. Billi
- Preradba za mandolinu
- ZKZD Muz. B 250

Franz von Suppè and his relationship with the city of Zadar and its inhabitants - an article on the 200th anniversary of his birth

Summary

Great anniversaries are always opportunities to rethink the understanding of specific topics. Moreover, when it comes to the anniversary of a musician, events are organized (concerts, festivals, workshops, lectures, exhibitions, etc.) which indicate the importance, quality as well as the influence of the personality and / or opus of a particular artist. In this sense, the year 2019 was dedicated to the 200th anniversary of the birth of the Viennese composer Franz von Suppè (Split, 1819 - Vienna, 1895), so his works were performed around the globe. However, as befits, two European cities have stimulated perhaps the most of the research on the composer's life - Vienna, where Suppè pursued his career, and Zadar, where he spent his childhood. Continuing the long-term research of Vladimir Haklik, the Austrian art historian Andreas Weigel came to new extremely valuable knowledge about Suppè's Dalmatian origin. In addition, the author of this article, relying on the findings of musicologist Zdravko Blažeković from the 1980s, came to new insights of Suppè's childhood, his relations with Zadar and its inhabitants, and works he donated to the Zadar Philharmonic.

Therefore, this paper will present these findings based on primarily archival material kept at the State Archives in Zadar.

Keywords: Franz von Suppè, Zadar, Zadar Philharmonic, *Missa Dalmatica*, *Extremum Juditium*

IZVORI I LITERATURA

Arhivski izvori:

Državni arhiv u Zadru

HR-DAZD-377 Miscellanea (11. – 20. st.)

HR-DAZD-378 Zbirka matičnih knjiga (1565. – 1949.)

HR-DAZD-379 Muzikalije (19 – 20. st.)

HR-DAZD-479 Zbirka rukopisa (16. – 20. st.)

HR-DAZD-543 Vlada/Namjesništvo za Dalmaciju. Društva u Dalmaciji (1833. – 1918.).

Arhiv Zadarske nadbiskupije

HR-AZDN-49 Zbirka muzikalija (1724./1984.)

Tisak:

Il Dalmata (Zadar), 1890.

Gazzeta di Zara (Zadar), 1835.

Grazer Tagblatt (Graz), 1895.

Novo doba (Split), 1934.

Neue Freie Presse (Beč), 1890.

Die Presse (Beč), 1855., 1888.

Rivista Dalmatica (Zadar), 1904., 1936.

La voce Dalmatica (Zadar), 1860.

Zadarski list (Zadar), 2008.

Mrežni izvori:

Znanstvena knjižnica Zadar (pristupljeno 2. listopada 2020. <http://dikaz.zkzd.hr/?autor=3&a=43>)

Znanstvena knjižnica Zadar. Fototeka (pristupljeno 27. kolovoza 2020. <http://dikaz.zkzd.hr/?pub=1&p=8162&s=publ>)

Povodom Godine milosrđa. *Miserere* Gregorija Allegrija – priča o remek-djelu duhovne glazbe (<https://www.bitno.net/kultura/miserere-gregorija-allegrija-prica-o-remek-djelu-duhovne-glazbe-2/>).

La Sacra Musica (<https://lasacramusica.blogspot.com/?q=Gregorio+Allegri>)

Joseph STEVENSON, *Franz von Suppe, Requiem in D minor* (<https://www.allmusic.com/composition/requiem-in-d-minor-mc0002384653>)

Literatura:

Ivan BASIĆ, Splitski evangelijar u historiografskoj recepciji, *Hrvatska revija* 4/2017, Zagreb, 13-17. (<https://www.matica.hr/hr/531/splitski-evangelijar-u-historiografskoj-recepciji-27463/>)

Zdravko BLAŽEKOVIĆ, Nekoliko podataka o vezama Franza von Suppèa s rodnom Dalmacijom, *Arti Musices* 14(2)/1983, Zagreb, 133-144.

Zdravko BLAŽEKOVIĆ, Glazbena kultura Zadra u prvoj polovici 19. stoljeća, *Dalmacija u narodnom preporodu 1835. – 1848.* (ur. Nikola IVANIŠIN), Zadar 1987., 257-269.

Katica BURIĆ, *Glazbeni život Zadra u 18. i prvoj polovici 19. stoljeća u Zadru*, Zadar 2010.

Katica BURIĆ ČENAN, *Dokumentalistički pristup i obrada informacija o glazbenom životu grada Zadra od 1860. do Prvog svjetskog rata*, doktorska disertacija, Zadar 2016.

Katica BURIĆ ČENAN, Pjevači i pjevačice u okviru Zadarske filharmonije – prilog istraživanju zadarske glazbene prošlosti u drugoj polovini 19. stoljeća, *Arti Musices*, 49(2)/2018, Zagreb, 262-302.

Katica BURIĆ ČENAN, Nikola Strmić i Antonio Ravasio – nositelji glazbenoga života u Zadru u drugoj polovini 19. stoljeća, *Bašćinski glasi*, 13/2018, Split, 121-143.

Katica BURIĆ ČENAN, Zadarski skladatelj Giovanni Salghetti-Drioli u vrtlogu kulturno-društvenih zbivanja sredinom 19. stoljeća, 14. Međunarodni i interdisciplinarni simpozij hrvatskog muzikološkog društva *Glazba, umjetnosti i politika: revolucije i restauracije u Europi i Hrvatskoj 1815. – 1860.* Zagreb, 15. listopada 2019. (predavanje)

Katica BURIĆ ČENAN, Franz von Suppè i Zadar, *Okrugli stol Franz von Suppè – baština kao kulturni potencijal*, Zadar: Sveučilište u Zadru, 15. studenog 2019. (predavanje)

Giovanni DEVICH, *L'Evangelario Spalatense dell' Archivio Capitolare di Spalato*, Split 1893. – 1894.

„Elizabeta”, Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. (pristupljeno 29. kolovoza 2020. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=17730>)

„Fabijanić, Donat”. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. (pristupljeno 9. studenoga 2020. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=18795>)

„Ferrari Cupilli, Giuseppe”, Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. (pristupljeno 22. kolovoza 2020. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=19349>)

Cvito FISKOVIĆ, Slikar Vicko Poiret [Le peintre Vincenzo Poiret], *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 11(1)/1959, Split, 164–180.

Pavao GALIĆ, Demarchi, Giovanni, *Hrvatski biografski leksikon* (<http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=4519>)

„Hanslick, Eduard”, Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje (pristupljeno 24. kolovoza 2020. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=24339>)

Otto KELLER, *Franz Von Suppe, Der Schopfer Der Deutschen Operette: Biographie*, R. WOpke, 1905.

Radoslav KATIČIĆ, *Jezikoslovni ogleđi*, Zagreb 1971.

„Opereta“, Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=45240> (pristupljeno 28. 8. 2020.)

Giuseppe SABALICH, *Cenni biografici del chiarissimo maestro compositore Francesco Suppe, raccolti per cura della Societa filodrammatica Paravia di Zara*, Zadar 1878.

Giuseppe SABALICH, Francesco Suppé e l'operetta, *Cronaca dalmatica di lettere, scienze ed arti*, 1, Zadar 1888.

Giuseppe SABALICH, *Cronistoria aneddotica del Nobile teatro di Zara (1781–1881)*, Rijeka – Zadar 1904. – 1922.

„Splitski evanđelistar”, Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. (pristupljeno 23. kolovoza 2020. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=57467>)

Thieme ULRICH - Becker FELIX, *Allgemeines Lexikon der bildenden Kunstler XXVII*, Leipzig 1933.

Andreas WEIGEL, *Franz von Suppe (1819–1895). Mensch. Mythos. Musiker, Ehrenburger von Gars* [Glazbenik, prijatelj ljudi, počasni građanin Garsa], Gars 2019.

Andreas WEIGEL, On Franz von Suppè's ancestors and his early years at Zadar.
Okrugli stol Franz von Suppè – baština kao kulturni potencijal, Zadar: Sveučilište u Zadru, 15. studenog, 2020. (predavanje)